

Gregor Adlešič

RAWLSOVA TEORIJA PRAVIČNOSTI

Za svoje ponovno rojstvo, ali natančneje, izhod iz slepe ulice večinoma neplodnih analiz in vsesplošno prevladujočega pozitivizma ter pragmatizma, v katerega je bila vpeta skorajda celotna sodobna politična oziroma moralna filozofija poznega 20. stoletja, se ima ta pravzaprav zahvaliti enemu samemu mislecu. Leta 1971 je namreč John Rawls objavil svoje znamenito delo *Teorija pravičnosti* (A Theory of Justice), ki še danes velja za eno najpomembnejših del s področja etičnega dela politične teorije, kar je bilo napisanih po drugi svetovni vojni. Delo je zavoljo svojega inovativnega kontraktualističnega pristopa in radikalnih sklepov dodobra razburkalo strokovno javnost. Tako so mu utilitaristi (Hare) očitali neuresničljivost, komunitaristi (MacIntyre, Sandel, Taylor) popolno zgrešenost svojega osnovnega teoretskega izhodišča, libertarci (Nozick, Walzer) pa levičarstvo in radikalnost. Podprli pa so ga sodobni liberalci (Dworkin).

Skratka, Rawlsovo največjo zaslugo in pomembnost moramo iskati predvsem v dejstvu, da je s svojo »teorijo pravičnosti« spodbudil razpravo ali, če hočete, spor med komunitaristi, liberalci in libertarci o možnostih utemeljitve sodobne morale oziroma problemu distributivne pravičnosti. Na ta način je napravil moralno oziroma politično filozofijo za eno najaktualnejših in najvplivnejših področij družboslovja.

Pravi cilj Rawlsove teorije pravičnosti pa je poskus sistematizacije in analize našega že obstoječega občutka za pravičnost. Vendar pa se analize loti nadvse inovativno, in sicer s pomočjo dobro znane teorije o socialni pogodbi, kot jo zasledimo pri Locku,

Rousseauju in Kantu. Naprosi nas, namreč, naj se dogovorimo, v kakšne vrste družbi bi si resnično želeli živeti; naproša nas, naj se kot namišljene pogobne stranke s pomočjo hipotetične družbene pogodbe dogovorimo, katero izmed tradicionalnih pojmovanj pravičnosti se nam zdi najbolj pošteno. Rawls torej svojo teorijo pravičnosti začne z nezaslišanim, provokativnim vprašanjem: katere pravice bi sami zahtevali zase in jih priznali tudi drugim, če bi si bili prisiljeni ustvariti svoj socialni in politični sistem *de novo*.

Pri tem Rawls vpelje za svojo teorijo zelo pomembno predpostavko. Pogodbene stranke med procesom odločanja oziroma izbire vodilnega principa pravičnosti, na podlagi katerega bodo oblikovane socialne institucije prihodnje družbe, postavlja za tako imenovano »tančico nevednosti« (*veil of ignorance*). Ta strankam onemogoča vedeti, kakšne naravne sposobnosti, talente, fizično moč in premoženje posedujejo, in kar je najvažnejše, zavoljo tančice nevednosti ne vedo, kakšen položaj bodo zavzele v prihodnji družbi.

Prav položaj strank, ki se zdaj nahajajo za tančico nevednosti, nam Rawls opisuje kot izhodiščni položaj svoje teorije pravičnosti. Na njem naj bi si pogodbene stranke po svoji *racionalni presoji* izbrale regulativne principe prihodnje družbe, njeno temeljno strukturo, v katero sodijo ustava, legalno priznane oblike lastnine in organizacija ekonomije.

Nato Rawls pogodbene stranke naproša, naj si z njegovega seznama možnih sociopolitičnih struktur, ki zaobsega pet znanih tradicionalnih pojmovanj pravičnosti –

natančneje, Rawlsovo pojmovanje pravičnosti kot poštenosti in razlikovanja, klasično teleološko pojmovanje pravičnosti in pa mešano ter egoistično pojmovanje pravičnosti —, izberejo tisto, o katerem menijo, da je za njih najboljše.

V nadaljevanju nam nato nadvse dramatično opisuje sam proces izbora principov. Ker se pogodbene stranke nahajajo za tančico nevednosti ter izbirajo v pogojih negotovosti, so prisiljene nadvse skrbno pretehtati, kateri izbor je za njih racionalen, saj je tu na tehtnici tako njihova lastna usoda kot usoda vseh naslednjih generacij.

Pri tem pa Rawlsova tančica nevednosti, zavoljo katere se stranke nahajajo v stanju negotovosti, iz njihovega procesa odločanja odstranjuje vsakršen ozko egoistični interes. Prav zavoljo nje ne vedo, kakšen položaj bodo zavzele v prihodnji družbi. Na ta način tančica nevednosti v popolnosti izenaka pogajalske pozicije prav vseh strank. Prav to pa je tista moralna pozicija popolne enakopravnosti in upoštevanja zahtev vseh posameznikov, iz katere so izključeni vsi posebni egoistični interesi. Tako je Rawlsova misel povezana s Kantovo moralno filozofijo, saj njegova teorija izhodiščnega položaja upošteva temeljne zahteve Kantovih kategoričnih imperativov, ki od nas zahtevajo, da posameznike vedno obravnavamo kot popolnoma enakopravne in enakovredne.

Poleg tega izmed vseh tradicionalnih pojmovanj pravičnosti, med katerimi izbirajo pogodbene stranke, edinole njegova principa pravičnosti zagotavljata strankam spoštovanje kantovskih zahtev ter s tem tudi edina zagotavljata svobodo in ekonomsko enakopravnost za vsakogar. Prvi Rawlsov princip, ki nam podaja *pravičnost kot poštenost* (fairnes), namreč pravi, da mora biti vsaki osebi zagotovljena enaka pravica do kar najbolj ekstenzivnega totalnega sistema enakih temeljnih pravic, ki so primerljive in združljive s podobnim sistemom svobode za vse. Njegov drugi princip, ki ga je poimenoval *princip razlikovanja* (difference principle), pa pravi, da morajo biti socialne in ekonomske neenakosti urejene tako, da so v kar največjo korist najbolj zapostavljenih. Uradniške službe in položaji

morajo biti dostopni vsem pod pogoji enakih možnosti.

Skratka, vse primarne socialne dobrine, se pravi, svoboda, možnosti, dohodki, bogastvo in temelji samospoštovanja, morajo biti porazdeljeni enako, razen če je neenaka distribucija katere koli od teh dobrin v korist najbolj zapostavljenih.

Res je sicer, da se lahko stranka kljub tančici nevednosti odloči, da si bo poskušala priboriti maksimalne koristi, ter se lahko zato odloči za izbiro temeljnih principov, ki bodo vzpostavili fevdalno družbo, v upanju, da bo sama v tej družbi predstavljala plast fevdalnih gospodov. Vendar pa ne more vedeti, ali ne bo v tej družbi predstavljala zgolj sloja tlačanov. Tako je prisiljena staviti vse na eno samo kocko. Taka izbira pa očitno ni racionalna.

Pogodbene stranke bi si lahko izbrale za vodilni princip bodoče družbe tudi utilitarizem. V tem primeru bi socialne institucije sicer distribuirale primarne dobrine po principu maksimiziranja splošne družbene koristi, oziroma, v skladu s koristjo kar največjega možnega števila državljanov, toda ne v korist prav vseh. Distribucija v skladu s temi principi bi resda povečala blaginjo večine članov družbe, ne pa tudi manjšine, ki bi bila v tem primeru žrtvovana v imenu koristi večine. Ker pa pogodbene stranke ne morejo biti povsem gotove, ali ne bodo v prihodnji družbi prav one žrtvovana manjšina, je tudi ta izbira prej nerazumno tveganje kot racionalna izbira.

Edina racionalna izbira v pogojih negotovosti bi bila izbira tistih principov, ki bi strankam zagotovili vsaj temeljne pravice in dobrine, pa četudi to zmanjšuje možnost za dosego ostalih pravic in ugodnosti. Zato Rawls domneva, da bi si racionalna oseba v pogojih negotovosti izbrala za vodilo strategijo *maximin*. Ta od pogodbenih strank zahteva maksimizacijo socialnega minimuma ter na ta način zmanjšuje tveganje na najmanjšo možno mero.

Racionalna izbira v pogojih negotovosti od strank zahteva maksimizacijo tistega, kar bi dobile, če bi se po naključju znašle na družbenem dnu. Zato je za stranke najbolj racionalno, če se odločijo za tiste principe, ki zagotavljajo minimum zaščite tudi v

pogojih, v katerih bi jim položaj v družbi določal njihov najhujši sovražnik. Zato Rawls sklepa, da si bodo pogodbene stranke kot racionalna bitja izbrale njegova principa pravičnosti, ki zagotavljata enakopravnost in temeljne svoboščine vsem članom družbe.

Tako je Rawlsova tančica nevednosti poskus zagotavljanja pravične delitve (družbenega) kolača. Tistemu, ki kolač reže, namreč onemogoča vednost o tem, kateri in kakšen kos tega kolača bo na koncu prejel sam. Zato mu ne preostane drugega, kot da razdeli kolač na enake kose. Le na ta način lahko v danih okoliščinah kar najbolj racionalno poskrbi za svojo korist. Tako Rawls s pomočjo tančice nevednosti vzpostavi perspektivo, iz katere je dobro drugih za nas kratko malo sestavina našega lastnega dobrega. Ker zaradi tančice nevednosti nihče ne ve, kakšno mesto bo zasedal v prihodnji družbi, je odločitev, kaj je zanj najbolje, izenačena z odločitvijo, kaj je najbolje za vse člane družbe. Tako je Rawlsova tančica nevednosti seveda tudi nekakšen *test pravičnosti*, saj avtomatsko izloča vse tiste distribucijske družbene modele, ki ne temeljijo na enakopravnosti. Na ta način resnično upošteva kantovsko deontološko zahtevo po enakopravnosti, saj so pogodbene stranke prisiljene upoštevati zahteve in potrebe vsakega posameznika. To pa pomeni, da so prisiljene obravnavati posameznike kot svobodne in avtonomne, torej kot moralne osebe, ki lahko kot take predstavljajo le »cilje po sebi« v Kantovem smislu, ne pa sredstvo za doseg kakršnih koli ciljev. Če pa so pogodbene stranke prisiljene upoštevati dobro prav vsakega posameznika enakopravno, potem je *racionalna odločitev* tu tudi *moralna odločitev*. Na ta način Rawlsova pogodbeni naprava zamenjuje fizično neenakost posameznikov z njihovo moralno enakostjo.

Rawls svoj kontraktualistični pristop in gradbeno metodo svoje teorije, ki jo imenuje kantovski konstruktivizem, utemeljuje s Kantovo idejo, da so moralni principi stvar racionalne izbire. Po tem razumevanju namreč določajo vsebino moralnega zakona, ki si ga ljudje kot racionalna bitja želijo imeti za vodilo svojega vedenja v etični

skupnosti. Tako pojmovana moralna filozofija pa postane študija o strukturi in izidu primerno definirane racionalne odločitve. Ta ideja ima za posledico, da o moralnih principih razmišljamo kot o kraljestvu ciljev, in jasno je, da morajo biti izbrani principi sprejemljivi za vse. To pa pomeni, da se moramo pod določenimi pogoji, značilnimi za ljudi kot svobodnih in enakopravnih racionalnih bitij, o moralni zakonodaji strinjati. Rawlsova teorija izhodiščnega položaja je ravno poskus interpretacije takega pojmovanja. Tako lahko imamo Rawlsovo teorijo izhodiščnega položaja resnično za proceduralno interpretacijo Kantovega pojmovanja avtonomije in kategoričnih imperativov.

Rawlsova metoda »kantovskega konstruktivizma« je konstruktivistična zato, ker nam omogoča konstrukcijo pravične procedure. Kantovska pa je zato, ker nam Rawls z njeno pomočjo podaja utemeljitev moralnih principov, ki niso odvisni od muhavosti človeške psihologije in narave. Ta metoda nam, tako po Kantovem kot tudi po Rawlsovem prepričanju, omogoča tudi izdelavo pojmovno konsistentnih in logičnih ali na kratko sistematičnih odgovorov na moralne probleme. Rawls namreč uporablja svoj kantovski konstruktivizem predvsem zato, da bi pokazal, da so moralni principi dokazljivi teoremi, izpeljani iz moralno pravičnega in logično veljavnega procesa razmisleka.

Rawlsova teorija poskuša torej s pomočjo kantovskega pojmovanja pravičnosti kot poštenosti v sebi združiti ideale svobode in enakosti, ali natančneje, s pomočjo formulacije dvodomnega pojmovanja poskuša združiti ideale *moralne osebe* in *socialne kooperacije*. Tako imamo v Rawlsovi teoriji pravičnosti na eni strani model *dobro urejene družbe*, na drugi pa *moralne osebe*. Naloga teorije *izhodiščnega položaja* pa je, da vzpostavi povezavo med modelskim pojmovanjem osebnosti in principi pravičnosti, ki določajo medsebojna razmerja državljanov v dobro urejeni oziroma pravični družbi. To pa stori s pomočjo upoštevanja kantovskih deontoloških zahtev, ali na kratko, z njegovo zahtevo po enakopravni obravnavi vseh posameznikov. Kantovska

interpretacija izhodiščnega položaja namreč pomeni predvsem to, da je želja posameznikov, da bi delovali v skladu z resnico in pravičnostjo, edini način, na katerega lahko izrazijo svojo naravo kot svobodna in enakopravna racionalna človeška bitja.

Rawlsova socialna etika nam torej ravno s pomočjo kantovskega pojma pravičnosti podaja sistematično alternativo utilitarizmu, oziroma, ravno s pomočjo kantovskega pojma pravičnosti poskuša preseči očitne slabosti socialnega utilitarizma. Utilitarizem lahko imamo za ciljno usmerjeno teorijo, ki pa kljub svojemu deklariranemu individualizmu ni utemeljena na zavzemanju za individualne koristi oziroma na blaginji katerega koli konkretnega posameznika. Utilitarizem dobro posameznikov zveja na pojem skupnega dobra oziroma družbene blaginje. To pa ni utemeljeno na konkretni izbiri posameznikov, ampak predstavlja agregat ali povprečje. Utilitarizem se tako v bistvu zavzema za maksimizacijo tega povprečja neodvisno od konkretne izbire ali odločanja posameznikov, saj ne obstaja instrument ali način, na katerega bi lahko med seboj primerjali in določili konkretne preference posameznikov. Poleg tega pa je utilitarizem v nasprotju z Rawlsovo teorijo pravičnostjo utemeljen na kriteriju zavzemanja za kar največjo možno korist večine, in tako je po tem pojmovanju manjšina žrtvovana v korist blaginje večine. V nasprotju s tem pa se osnovno sporočilo Rawlsove teorije pravičnosti glasi, da ne smemo pristati na to, kar nam predpisuje utilitarizem.

Rawlsova teorija pravičnosti je oblika deontološke moralne teorije, ki tako resno jemlje pravice, da jih postavlja v samo središče svoje teorije. V popolnem nasprotju z utilitarizmom so namreč individualne pravice posameznikov samo središče njegove teorije pravičnosti.

Vendar pa moramo imeti ob Rawlsovem neprestanem poudarjanju, da je njegova teorija poskus razvijanja kantovskega pojmovanja pravičnosti, neprestano pred očmi dejstvo, da se njegova teorija opira na Kantovo etično teorijo le v temeljnem smislu. Pravzaprav povzema zgolj temeljno zahtevo Kantove deontologije, ne pa tudi njenega

teoretskega temelja. Skratka, Rawlsovo razumevanje iz Kantove teorije prevzema le osnovni ideji. Prva je ta, da obstajajo načini obravnavanja človeka, ki niso v skladu s priznavanjem človeka kot polnopravnega člana človeške družbe, tako obravnavanje pa je nepravično. Druga ideja se nanaša na politično enakost posameznikov in predpostavlja, da moramo prav vse člane skupnosti obravnavati z enakim spoštovanjem in skrbjo, torej kot enakopravne.

Teoretsko izhodišče Rawlsove teorije pravičnosti nikakor ni kantovsko in se ne opira na kantovo kritično metodo. Ni utemeljena v kantovski metafiziki oziroma deontologiji. Njena osnovna izhodišča so popolnoma drugačna.

Pri Rawlsu torej pridevnik »kantovski« pomeni bolj analogijo kot identiteto.

Rawlsova teorija pravičnosti se na Kantovo etično teorijo navezuje le v nekem fundamentalnem smislu. Njuni teoretski temelji oziroma izhodišča se razlikujejo ne le močno, ampak popolnoma. Osnovno izhodišče Rawlsove teorije pravičnosti je pragmatistična moralno-filozofska tradicija. Rawls se ima tako za osnovno izhodišče svoje teorije pravičnosti kot tudi za način njenega utemeljevanje zahvaliti H. Sidgwicku, zadnjemu velikemu anglosaškemu teoretiku, ki se mu je posrečilo razviti sistematično in celostno utilitarno vizijo politične in etične teorije, preden so začele znanosti razpadati na specializirane discipline. V svojem monumentalnem delu *The Methods of Ethics* je prvi artikularil metodo reflektivnega ekvilibrija, s pomočjo katere tudi Rawls utemeljuje svojo teorijo pravičnosti.

Razmislek o morali ali filozofiji je tako za Rawlsa zlasti proces rekonstrukcije temeljnih principov s pomočjo zbiranja in urejanja konkretnih sodb po pravilnem vrstnem redu, tako kot arheolog rekonstruira obliko živali iz najdenih drobcev kosti.

Zato Rawls meni, da mora biti poskus razvoja etičnega dela politične teorije najprej poskus identifikacije principov, ki so v skladu z našim intuitivnim čutom za pravičnost. Poskus identifikacije teh principov pa mora biti izveden tako, da nam

sprejetje teh principov omogoča izvajanje intuitivno veljavnih sodb v *konkretnih primerih*. Rawlsova metoda reflektivnega ekvilibrija je torej tehnika iskanja in vzpostavljanja ravnotežja med našimi vsakodnevnimi, nereflektiranimi moralnimi prepričanji in teoretsko strukturo, ki je sposobna ta prepričanja združiti in utemeljiti.

Primarna naloga Rawlsove teorije pravičnosti je zato utrditev primarnih intuicij s pomočjo znanstvene metode, s katero bi lahko končno sistematizirali in korigirali skupno moralno misel človeštva. Ta teorija je pravzaprav neke vrste psihologija, s pomočjo katere poskuša analizirati strukturo naše sposobnosti moralnih sodb, in sicer točno določene vrste moralnih sodb, namreč sodb o pravičnosti.

Metoda kantovskega konstruktivizma je torej v Rawlsovi teoriji zgolj orodje zastavljanja oziroma predstavitve njegove izhodiščne hipoteze o bazični strukturi družbe, ne pa tudi utemeljevanja njegove teorije, ki se opira na metodo reflektivnega ekvilibrija. S pomočjo metode kantovskega konstruktivizma nam Rawls zgolj predstavi svojo izhodiščno hipotezo, ki jo nato testira s pomočjo metode reflektivnega ekvilibrija. Ta nam pove, ali se predlagani principi ujemajo z našimi sodbami, in je s tem tudi metoda utemeljevanja politične oziroma moralne filozofije.

Ta tehnika torej predpostavlja, da posamezniki posedujejo čut oziroma prepričanje, ki se nanaša na vsakdanje življenje. To prepričanje nam pove, ali so določeni politični postopki pravični ali ne, kot smo na primer prepričani, da je suženjstvo nepravično. Predpostavlja pa tudi, da so posamezniki sposobni urediti te neposredne intuicije ali prepričanja po nekem vrstnem redu, tako da veljajo nekatera od teh prepričanj za bolj gotova kot druga.

Naloga moralne filozofije je v skladu s tehniko ravnotežja ugotoviti ter analizirati strukturo principov, ki se nahajajo v temelju naših neposrednih vsakdanjih prepričanj. Ta struktura nam mora biti sposobna pojasniti naša prepričanja tako, da nam razkrije njihove temeljne predpostavke.

Zagotoviti pa nam mora tudi vodstvo, če o čem nimamo nikakršnega prepričanja, ali

pa je to negotovo ali protislovno.

V ta namen nam Rawls predlaga metodo, ki si jo najlaže in najbolje ponazorimo z metodo, ki jo uporabljata logika in lingvistika. Teorija pravičnosti naj bi pojasnila in sistematizirala naš intuitivni občutek za pravičnost na enak način, kot logika izreka naš občutek za veljavnost, lingvistika pa naš čut za gramatičnost. Razvijati logiko tako, da nam podaja deduktivna ali induktivne pravila sklepanja, pomeni toliko kot identificirati te principe tako, da nas sledenje tem principom pelje k intuitivno veljavnim sklepom, tj., do sklepov, ki so veljavni na podlagi reflektivnega premisleka.

Da bi lahko razumeli teorijo slovnice, moramo najprej odkriti principe, ki so v skladu z našimi intuicijam o slovničnih zakonitostih in o katerih smo prepričani, da so pravilne. Tako za Rawlsa pomeni razviti neko politično teorijo toliko kot poiskati splošne principe, katerih uporaba podpira pravilne sodbe o tem, kaj je v posameznih primerih pravilno. To pa pomeni identificirati abstraktne principe, ki se nahajajo v ravnovesju ali ekvilibriju z našimi konkretnimi sodbami.

Tako se v procesu iskanja ravnovesja znotraj reflektivnega ekvilibrija neprestano premikamo naprej in nazaj, na eni strani med specifikacijo izhodiščnega položaja in principi, ki jih ta specifikacija ustvarja, ter na drugi strani med našimi sodbami. Če principi potrebujejo revizijo, tega ne naredimo enostavno z njihovo spremembo, ampak z revizijo naše strukture okoliščin, tj., z revizijo izhodiščnega položaja, vse dokler njegova specifikacija ni taka, da nas pripelje k principom, ki bodo izbrani.

Tako lahko Rawls svojim (zlasti utilitarističnim) kritikom, ki trdijo, da je glavna pomankljivost njegove teorije dejstvo, da glede na človeško naravo, ki je po mnenju utilitaristov bistveno egoistična, ni verjetna, saj si po njihovem mnenju pogodbene stranke v izhodiščnem položaju najverjetneje ne bi izbrale za svoje vodilne principe Rawlsovih principov pravičnosti, vsaj njegovega (altruističnega) principa razlike ne, mirno odvrne, da je treba predpostavke, ki ne vodijo pogodbenih strank k izboru njegovih principov pravičnosti, v skladu z

zahtevami reflektivnega ekvilibrija pač redefinirati in prestrukturirati, tako da jih bodo vendarle pripeljale tja.

Na prvi pogled se zdi, da po tem pojmovanju politična teorija ni kaj dosti več kot poskus rekonstrukcije političnih predpostavk. Toda Rawls meni, da ima moralna filozofija sokratsko naravo; prepričan je, da nas filozofska refleksija pelje k reviziji naših razumskih sodb.

Cilj politične filozofije je po Rawlsovem mnenju predvsem poskus artikulacije skupnih pojmov, ki se latentno nahajajo v zdravem razumu (*common sense*). Naloga politične filozofije je prav to, da naredi te skupne pojme za eksplicitne. Če pa je v kakšnem primeru zdrav razum negotov, mu je treba predlagati pojmovanja in principe, ki se skladajo z njegovimi najbolj bistvenimi prepričanji in zgodovinskimi tradicijami. Kar se tu zahteva, po Rawlsovem prepričanju torej ni le pravilno sklepanje iz pravih premis; resnična naloga politične oziroma moralne filozofije je *odkritje in formulacija* globljega temelja, o katerem upamo, da je vsebovan v zdravem razumu in ki naj bi predstavljal izhodišče za sklenitev družbenega dogovora.

To pojmovanje je skladno z Rawlsovim prepričanjem, da ima »moralna filozofija sokratsko naravo«; to pomeni, da lahko spremenimo svoje umske sodbe šele takrat, ko spoznamo njihove regulativne principe.

Po tej plati je Rawlsov prijem podoben načinu, na katerega se problemov politične oziroma moralne filozofije loteva utilitarizem 19. stol. Rawlsa namreč ne zanimajo različna stališča in prepričanja, ki jih resnično posedujemo o tem, kaj je politično pravilno in pravično, ampak ga zlasti zanima, kakšna prepričanja o tem, kaj je politično pravilno in pravično, bi lahko imeli.

Tako se Rawlsova metoda reflektivnega ekvilibrija, ki je bila na začetku videti zgolj kot utemeljevanje naših političnih predpostavk, zavljo svoje sokratske narave nazadnje izkaže za metodo preoblikovanja in spreminjanja našega mnenja o družbeni pravičnosti. Natančneje: naše moralne sodbe o vsakdanjih vprašanih pravičnosti, ki so temelj naših vsakdanjih prepričanj in

ki so dosežene v reflektivnem ekvilibriju, se zavljo logičnih zahtev same metode nazadnje izkažejo za radikalne. Ena izmed osnovnih zahtev metode reflektivnega ekvilibrija je namreč konsistentnost, ta pa od nas zahteva eliminacijo protislovnih političnih prepričanj. Pravilne oziroma konsistentne sodbe so le tiste sodbe, ki odpravljajo zmedena in s tem nekoherentna pojmovanja ter jih nadomeščajo z jasnim in koherentnim pojmovanjem pravičnosti. Naše sodbe, ki so temelj naših mnenj in prepričanj, morajo biti torej v skladu z zahtevami metode reflektivnega ekvilibrija koherentne, kar pomeni, da mora vsak skupek prepričanj, ki jih ima posameznik, imeti določeno strukturo. To pa naprej pomeni, da morajo biti sodbe, ki se nanašajo na posamezna konkretna vprašanja, utemeljene na splošnejših principih. Sklicevati se na koherenco torej pomeni, da v postopku iskanja ravnovesja vzamemo neko določeno prepričanje o konkretni stvari in iz njega izvlečemo splošnejše principe, ki pojasnjujejo ta prepričanja in so torej njihov temelj. Nato pa po analogiji te principe uporabimo na bližnjih prepričanjih, ki se nanašajo na podobno zadevo, tj., na podobno konkretno politično vprašanje o pravičnosti. Rezultati takega postopka pa so lahko seveda kaj radikalni; pripeljejo nas do radikalnega egalitarizma Rawlsove teorije pravičnosti. Rawls namreč svoj aksiom oziroma zahtevo po enakopravnosti uporabi za celotno družbeno strukturo sodobnih liberalnih družb in to pričakuje tudi od nas, ko nam njegova metoda reflektivnega ekvilibrija enkrat za vselej razjasni, da sta svoboda in enakost tisti pravi univerzalni temelj našega občutka za pravičnost, na podlagi katerega nato sodimo o vsakdanjih političnih vprašanih. Rezultat tega postopka si lahko preberemo v njegovi *Teoriji pravičnosti*.

Rawlsovo vztrajanje pri nujnosti zagotavljanja temeljnih liberalnih svoboščin ter pravične porazdelitve temeljnih dobrin in resursov pa ni zgolj filozofska apologija države blaginje, kot se zdi na prvi pogled. Rawls namreč začuda meni, da principi liberalne enakosti niso združljivi z državo blaginje, ampak v nasprotju s tem meni, da

so njegovi principi pravičnosti teoretski temelj lastniške demokracije (*property-owning democracy*).

Razlika med državo blaginje ter Rawlsovo lastniško demokracijo je razlika med različnima strategijama, s pomočjo katerih poskušata ta alternativna režima zagotoviti pravičnost v politični ekonomiji. Kapitalizem blaginje oziroma država blaginje sprejema substancionalno neenakost v začetni distribuciji spretnosti in lastnine, ker jo ima za dano, ter šele nato (*ex post*) poskuša redistribuirati dohodke.

Lastniška demokracija pa teži k večji enakosti v *ex ante* distribuciji lastnine, kar pa ima za posledico, da manj poudarja redistributivne posege. Kapitalizem blaginje sprejema številne razredne neenakosti v distribuciji fizičnega in človeškega kapitala in teži k temu, da bi zmanjšal razlike, ki jih povzroča delovanje trga, in to z redistribu-

tivnimi davki in transferji. Lastniška demokracija v nasprotju s tem vztraja pri močno zmanjšani neenakosti v osnovni distribuciji lastnine in bogastva ter vztraja pri večji enakosti pri investiranju v človeški kapital, z namenom, da bi delovanje trga ustvarjalo manjšo začetno neenakost.

Rawls celo meni, da bo tako zmanjševanje začetne neenakosti postopoma izničilo relacije dominacije in degradacije znotraj delitve dela. Meni, da nikomur ni treba biti servilno odvisen od drugih in izbirati med monotonimi in rutinskimi opravili, ki so smrt za človeško misel in senzibilnost.

Na žalost Rawls ne opiše podrobno, kako naj bi njegova lastniška demokracija izgledala v praksi. Vendar pa večina kritikov meni, da nam Rawlsova teorija pravičnosti ponuja filozofsko apologijo *egalitarne vrste kapitalizma blaginje*.

Literatura

- R. DWORKIN (1978), *Taking Rights Seriously*. London: Duckworth.
- R. E. GOODIN, P. PETTIT (ur.) (1995), *A Companion to Contemporary Political Philosophy*. Blackwell.
- C. KUKATHAS, P. PETTIT (1995), *Rawls, A Theory of Justice and its Critics*. Polity Press.
- W. KYMLICKA (1995), *Contemporary Political Philosophy*. Oxford: Clarendon Press.
- D. MILLER, M. WALZER (1995), *Pluralism, Justice and Equality*. Oxford University Press.
- J. RAWLS (1973), *A Theory of Justice*. Oxford University Press.
- J. RAWLS (1996), *Political Liberalism*. Columbia University Press.
- P. SINGER (ur.) (1996), *A Companion to Ethics*. Blackwell.

